

تأثیر اصول اخلاق دینی بر تقویت همبستگی خانوادگی

^۱پری احمدی نصر

چکیده

مطالعات انجام شده از جوامع اسلامی و تجارب شخصی افراد، نشان‌دهنده تأثیرات مثبت آموزه‌های اخلاقی اسلامی در کاهش آسیب‌های اجتماعی، بهبود سلامت روح و روان و افزایش همبستگی اجتماعی می باشد.

خانواده به عنوان یکی از بنیادی‌ترین ارکان اجتماعی، نقش موثری در شکل‌دهی به شخصیت و رفتار افراد دارد. به همین منظور، اصول اخلاق دینی به ویژه در قرآن کریم و احادیث اسلامی، به عنوان راهنمایی برای تقویت روابط خانوادگی و همبستگی درون خانواده ها مورد تاکید می باشد. این پژوهش به بررسی تأثیر اصول اخلاق دینی بر تقویت همبستگی خانوادگی پرداخته است. این تحقیق به روش توصیفی – تحلیلی و روشهای تفسیری در مکتب اهل بیت انجام شده است و نشان می‌دهد که اصولی مانند صداقت، محبت، احترام متقابل و ایثار در ایجاد پیوندهای مستحکم خانوادگی مؤثر می باشند. بررسی های انجام شده و یافته‌های بدست آمده نشان می دهد که رعایت این اصول می‌تواند به ویژه در جوامع معاصر، موجب کاهش تنش‌ها و افزایش انسجام درون خانواده ها می شود.

کلید واژه ها: اخلاق دینی، خانواده، صداقت، محبت، ایثار.

^۱ طلبه پایه پنجم، سطح دو، مدرسه علمیه خواهران امام خمینی(ره) کرمانشاه، ahmadinasr469@gmail.com. تلفن: ۰۹۳۹۶۸۳۹۸۷۶

مسائل اخلاقی و ارزشهای انسانی یکی از بخش های مهم از معارف اسلام است. تکامل اخلاقی فرد، خانواده و جامعه، هدفی است که ادیان آسمانی بر آن تکیه می کنند و آن را ریشه همه اصلاحات اجتماعی و وسیله مبارزه با مفسد و پدیده های ناپهناجار به حساب می آورند. (ناصر مکارم شیرازی، ج ۱، ص ۲۲)

خانواده به عنوان اولین و مهم ترین محیط تربیتی برای فرد، نقش اساسی در شکل دهی به شخصیت و رفتار او دارد. روابط خانوادگی از اهمیت زیادی برخوردار هستند. زیرا بسیاری از ویژگی های فردی و اجتماعی افراد، مانند مهارت های ارتباطی، شیوه های حل مشکلات و نحوه تعامل با دیگران، در چارچوب این نهاد شکل می گیرد. در دنیای امروز که با چالش هایی مانند کاهش روابط صمیمی، افزایش تنش های خانوادگی و گسترش پدیده هایی همچون طلاق روبه رو هستیم، توجه به عوامل تقویت کننده همبستگی خانوادگی از اهمیت ویژه ای محسوب می گردند.

یکی از این عوامل، اصول اخلاق دینی است که در متون دینی به ویژه قرآن کریم و احادیث اسلامی به طور گسترده ای مورد توجه قرار گرفته است. اخلاق دینی با تأکید بر ویژگی هایی مانند صداقت، محبت، احترام متقابل، ایثار و فداکاری، می تواند در تقویت پیوندهای خانوادگی و افزایش همبستگی میان اعضای خانواده مؤثر باشند. در جوامع اسلامی، آموزه های دینی نه تنها برای ساختار خانواده ها مفید هستند بلکه به عنوان چارچوبی برای ایجاد روابط پایدار و سالم در میان اعضای خانواده شناخته می شوند.

پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد (ص) در حدیث معروفی می فرماید: «من تنها برای تکمیل فضایل اخلاقی مبعوث شده ام» (علی ابن حسام الدین المتقی، ح ۵۲۱۷۵) و بر این مضمون، با عبارات های مختلف و متعددی تأکید ورزیده اند. (محمد باقر مجلسی، ج ۶۶، ص ۴۰۵)

حضرت علی (ع) نیز در حدیثی می فرماید: «اگر ما امید و ایمانی به بهشت و ترس و وحشتی از دوزخ و انتظار ثواب و عقابی نداشتیم، شایسته بود به سراغ فضایل اخلاقی برویم، زیرا آنها راهنمای نجات و پیروزی و موفقیت هستند». (میرزا حسین نوری، ج ۳، ص ۲۸۳)

در دنیای مدرن، تغییرات اجتماعی و فرهنگی تأثیرات زیادی بر روابط خانوادگی گذاشته اند، به ویژه در جوامع اسلامی، تأکید بر اصول اخلاقی دینی می تواند به عنوان یک عامل تقویت کننده همبستگی خانوادگی مورد توجه قرار گیرد. اساساً دینی که

از جانب پیامبران و معصومین علیهم‌السلام به بشر رسیده است، راهکارهایی برای تقویت روابط خانوادگی ارائه می‌دهد که در آن صداقت، احترام، محبت و گذشت از مهم‌ترین اصول اخلاقی به شمار می‌روند (رشاد، ۱۳۹۰).

با توجه به تأثیرات عمیق اخلاق دینی بر خانواده، این مقاله قصد دارد به بررسی تأثیر اصول اخلاق دینی بر تقویت همبستگی خانوادگی بپردازد. اهداف اصلی این تحقیق عبارتند از: اول، شناسایی اصول اخلاق دینی مؤثر بر روابط خانوادگی؛ دوم، بررسی تأثیر این اصول بر تقویت همبستگی خانوادگی و سوم، تحلیل نتایج عملی این اصول در کاهش مشکلات و بحران‌های خانوادگی.

مفهوم شناسی

در این بخش به تفصیل اصول اخلاق دینی که نقش مهمی در تقویت همبستگی خانوادگی دارند، مورد بررسی قرار می‌گیرند. در اسلام بر اصول اخلاقی مانند صداقت، محبت، احترام متقابل و ایثار تأکید فراوانی شده و در بسیاری از آیات قرآن کریم و احادیث پیامبر اسلام و اهل بیت علیهم‌السلام به آن‌ها اشاره شده است. این اصول می‌توانند به تقویت روابط خانوادگی و همبستگی درون خانواده‌ای کمک کنند.

اخلاق دینی

اخلاق دینی، در مقابل اخلاق غیر دینی (سکولار)، زیر مجموعه علم اخلاق و عنوان شاخه‌ای از علوم انسانی است. اخلاق، از علمی است که در آن از ارزش‌های خوی‌ها و رفتارهای آدمی بحث می‌شود و در اخلاق دینی آن ارزش‌ها توسط دین مشخص و حدود آن معین می‌شود. به عبارت دیگر ارزش‌های رفتاری و حدود ارزشمندی افعال با وحی و منابع دینی شناخته می‌شوند. بنابراین سرچشمه اخلاق دینی، شریعت آسمانی و دین و وحی الهی بوده و منشا اخلاق غیر دینی، افکار و عقاید بشری است. به تعبیر دیگر در اخلاق دینی، بحث از رابطه دین و اخلاق می‌باشد.

اخلاق دینی با دارا بودن نظام و سیستم خاص خود دارای ویژگی‌هایی است که آن را از اخلاق غیردینی جدا می‌کند. این ویژگی‌ها عبارتند از:

۱) منبع وحیانی: اخلاق دینی از قرآن کریم، احادیث و سنت پیامبر اسلام استخراج می‌شود و دارای اعتبار مطلق است (مطهری، ۱۳۷۰، ص ۲۹).

۲) اعتقاد به معاد و جزا: باور به پاداش و کیفر پس از مرگ، انگیزه‌ای قوی برای پایبندی به اخلاقیات فراهم می‌آورد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۸، ص ۴۵).

۳) جامعیت و همه‌جانبه بودن: اخلاق دینی تمامی ابعاد زندگی فردی و اجتماعی را دربرمی‌گیرد و فقط محدود به رفتارهای ظاهری نیست (هادی، ۱۳۸۳، ص ۵۰).

اصول مهم اخلاق دینی مانند صداقت، وفاداری، احترام متقابل، و گذشت، نقش بنیادینی در تقویت پیوندهای خانوادگی دارند. در قرآن کریم آمده است: «و از خدا بترسید و به پیوند خویشاوندی احسان کنید» (نساء/۱).

همبستگی خانوادگی

همبستگی خانوادگی به معنای پیوندهای عاطفی و اجتماعی است که اعضای خانواده را به هم متصل می‌کند و موجب ایجاد اعتماد و هم‌افزایی در خانواده‌ها می‌شود. همچنین همبستگی خانوادگی به ارتباطات و تعاملات مثبت میان اعضای خانواده اشاره دارد که بر مبنای ارزش‌های اخلاقی و دینی بنا شده است. این همبستگی شامل محبت، احترام، حمایت، و همکاری میان اعضای خانواده است و به تقویت روابط خانوادگی و ایجاد محیطی سالم و امن کمک می‌کند. این همبستگی به ویژه در شرایط دشوار و در مواجهه با مشکلات اجتماعی و اقتصادی به خوبی نمود پیدا می‌کند. در خانواده‌های اسلامی که اصول اخلاق دینی در آن‌ها رعایت می‌شود، این همبستگی با تقویت ارتباطات و احساس مسئولیت نسبت به یکدیگر به طور طبیعی رشد می‌کند.

اهمیت همبستگی خانوادگی به وضوح در قرآن کریم و احادیث نبوی مشهود است. به عنوان مثال، در قرآن کریم آمده است: «وَأَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ» (لقمان/۱۴)، که به احترام و شکرگزاری از والدین اشاره دارد و نشان‌دهنده اهمیت روابط خانوادگی است. همچنین در احادیث نبوی، پیامبر اسلام (ص) بر اهمیت ارتباط خوب با خانواده تأکید کرده‌اند. به عنوان نمونه، در حدیثی آمده است: «خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ، وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي» (ابن ماجه، حدیث ۲۲۴۰) که نشان‌دهنده اولویت بخشیدن به روابط خانوادگی است. همچنین همبستگی خانوادگی هم در دین اسلام و هم در سایر ادیان الهی در روابط خانوادگی و حفظ پیوندهای عاطفی و اجتماعی مورد تأکید می‌باشد. این همبستگی نه تنها به عنوان یک وظیفه دینی بلکه به عنوان یک نیاز انسانی نیز شناخته می‌شود.

اعضای خانواده تا سالیانی چند فقط با خانواده خود در تماس هستند و این تماس نزدیک و دائمی با خانواده، نقش بسیار موثری در سازندگی شخصیت و رفتار اخلاق دینی اعضای خانواده دارد. لذا دانشمندان مسلمان به ارزش کانون خانواده توجه داشته و اهمیت نقشی را که خانواده در سعادت سایر اعضای خانواده دارد، بیان کرده اند.

غزالی فرزندان را امانتی در دست پدر و مادر می داند که مانند موم از همه نقش ها خالی هستند و این پدر و مادر هستند که آنها را به شقاوت یا سعادت می رسانند. فرزندان، آیینه تمام نمای خانواده خویش هستند که هر خوبی و بدی و هر چیزی را که ببینند و بشنوند، در خود منعکس می سازند. (شیخ طوسی، ج ۲، ص ۲۷) غزالی ثمره تشکیل خانواده را اقتدا به سنت پیامبر، تربیت فرزندان صالح، سازندگی اخلاقی و رشد معنوی می داند. (شیخ طوسی، ج ۱، صص ۳۰۲-۳۰۶)

عواملی که بر همبستگی خانوادگی موثر هستند عبارتند از: احترام متقابل، محبت و مهرورزی، پشتیبانی عاطفی، تعلیم و تربیت دینی، حل اختلافات، تشویق به کار جمعی، ارتباطات موثر، تجربیات مشترک، حمایت از یکدیگر، فرهنگ خانواده.

مولفه های اصول اخلاق دینی

صداقت و اعتماد متقابل در خانواده

صداقت یکی از اصول بنیادین در روابط خانوادگی است که بر ایجاد اعتماد متقابل میان اعضای خانواده تأثیر زیادی دارد. صداقت نه تنها به عنوان یک اصل اخلاقی شناخته می شود، بلکه به عنوان یک عنصر حیاتی در برقراری ارتباط موثر و سالم میان اعضای خانواده نیز محسوب می شود. زمانی که اعضای خانواده با یکدیگر صادق باشند، فضای امنی برای ابراز احساسات و افکار خود ایجاد می کنند.

در قرآن کریم آمده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا لَّكُمْ تَصْلِحُ لَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَيَغْفِرَ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا» (سوره/۷۰). این آیه تأکید دارد که گفتار صادقانه و درست باعث اصلاح امور و تقویت روابط میان مؤمنین می شود. در خانواده ها، صداقت می تواند به عنوان یکی از ارکان اصلی در ایجاد و حفظ اعتماد بین اعضای خانواده عمل کند.

خداوند در قرآن کریم می فرماید: «وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا». و با مردم نیکو سخن گویند. (بقره/۸۳). این آیه بر اهمیت صداقت در سخن و عمل تأکید دارد.

با توجه به این آموزه‌ها، می‌توان گفت که عفو و گذشت به عنوان یک اصل اخلاقی، می‌تواند به تقویت روابط خانوادگی و ایجاد فضایی صمیمی و امن کمک کند. این رفتار نه تنها باعث کاهش تنش‌ها می‌شود، بلکه به توسعه محبت و همدلی میان اعضای خانواده نیز منجر می‌گردد.

عفو و گذشت در محیط خانواده آثار ارزنده‌ای دارد که برخی از آنها عبارتند از: ایجاد آرامش روحی، از بین بردن کینه، فزونی عزت در دنیا و آخرت، نصرت الهی، طول عمر، سپر عذاب الهی (رهایی از عذاب دوزخ). (علیرضا فاخری، محمد حسین منتظری، ج ۱، ص ۵۵)

اعمال قوانین خشک و غیرمنعطف و چارچوب‌های قانونی بدون توجه به حاکمیت اخلاق و عدم توجه به جنبه احساسی اعضای خانواده زندگی را فاقد صفا و صمیمیت کرده و خانواده را از نشاط و پویایی تهی می‌سازد.

نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی‌هایی که در این مقاله انجام شد، به وضوح می‌توان نتیجه گرفت که اصول اخلاق دینی نقش بسیار مهمی در تقویت همبستگی خانوادگی دارند. اخلاق دینی، با تأکید بر ویژگی‌هایی چون صداقت، محبت، احترام متقابل و ایثار، می‌تواند به طور مؤثری روابط خانوادگی را تقویت و مشکلات و بحران‌های خانوادگی را کاهش دهد. صداقت به عنوان یک اصل اساسی در دین اسلام، موجب ایجاد اعتماد متقابل در روابط خانوادگی می‌شود و باعث جلوگیری از سوءتفاهم‌ها و تنش‌ها در خانواده‌ها می‌گردد.

محبت و مهربانی در میان اعضای خانواده، با ایجاد فضای عاطفی سالم، منجر به همبستگی بیشتر میان آن‌ها شده و در شرایط سخت نیز اعضای خانواده را به یکدیگر نزدیک‌تر می‌کند.

احترام متقابل، به‌ویژه احترام به والدین و دیگر اعضای خانواده، موجب تقویت روابط و حفظ کرامت انسانی در خانواده‌ها می‌شود که پایه‌گذار همبستگی و انسجام بیشتر در خانواده است.

ایثار و فداکاری برای رفاه دیگر اعضای خانواده نیز از دیگر اصول اخلاقی است که به‌ویژه در شرایط سخت، باعث تقویت روابط و ایجاد فضای حمایت و همدلی در خانواده‌ها می‌شود.

در مجموع، اخلاق دینی به‌عنوان یک ابزار کارآمد برای تقویت همبستگی خانوادگی عمل می‌کند و می‌تواند به‌طور مؤثری در کاهش آسیب‌های اجتماعی، مثل طلاق، خشونت‌های خانوادگی و مشکلات دیگر، نقش آفرینی کند. بنابراین، ترویج و

آموزش اصول اخلاقی دینی در سطح خانواده ها می تواند به عنوان یکی از مؤثرترین راهکارها برای حفظ سلامت اجتماعی و تقویت همبستگی خانوادگی در جوامع مختلف مطرح شود.

ابن ماجه، سنن ابن ماجه، حديث ۲۲۴۰

فاخرى علي رضا و منتظري محمد حسين، ۱۳۷۸، اخلاق خانواده، چاپ اول، انتشارات سپاه پاسداران انقلاب اسلامي، نمايندگي ولي فقيه، اداره آموزش هاي عقيدتي سياسي، ج ۱، ص ۵۵

مكارم شيرازي ناصر، سال ۱۳۸۴، اخلاق در قرآن، چاپ دوم، انتشارات مدرسه امام علي بن ابي طالب(ع)، ج ۱، ص ۲۲
ويسي غلامرضا، آسيب شناسي خانواده و راه هاي پيشگيري از آن، انتشارات سپاه پاسداران انقلاب اسلامي (نمايندگي ولي فقيه) مركز تحقيقات اسلامي (تهران اير)، ج ۱، ص ۶۹

اميني ابراهيم، ۱۳۷۰، آيين همسردي، انتشارات اسلامي، چاپ ۳۷، ص ۱۱۱

مجلسي علامه محمد باقر، ۱۳۸۰، بحارالانوار، انتشارات مؤسسه آل البديل، ج ۷۰، ص ۳۰۰

مجلسي علامه محمد باقر، ۱۳۸۰، بحارالانوار، انتشارات مؤسسه آل البديل، ج ۷۰، ص ۳۴۲

مجلسي علامه محمد باقر، ۱۳۸۰، بحارالانوار، انتشارات مؤسسه آل البديل، ج ۷۵، ص ۱۳۰

مجلسي علامه محمد باقر، بحارالانوار، چاپ اول، انتشارات دار احياء، ج ۶۶، ص ۴۰۵

كوثر يداالله، ۱۳۹۰، بهداشت رواني خانواده، چاپ اول، انتشارات زمزم هدايت وابسته به پژوهشكده علوم اسلامي امام صادق (ع)، ج ۱، ص ۱۲۸

دشتي محمد، آبان ۱۳۹۶، ترجمه و شرح حكمت ۴۳۱ نهج البلاغه، چاپ ۲۲، انتشارات موسسه تحقيقات و نشر معارف اهل بيت (ع)

صبحي صالح، آذر ۱۳۹۶، ترجمه و شرح حكمت ۴۳۵ نهج البلاغه، ترجمه عبدالمحمد آيتي، چاپ ۷، انتشارات موسسه تحقيقات و نشر معارف اهل بيت (ع)

صبحي صالح، آذر ۱۳۹۶، ترجمه و شرح حكمت ۴۷۸ نهج البلاغه، ترجمه عبدالمحمد آيتي، چاپ ۷، انتشارات موسسه تحقيقات و نشر معارف اهل بيت (ع)

صبحي صالح، آذر ۱۳۹۵، ترجمه و شرح خطبه ۷۴ نهج البلاغه، ترجمه عبدالمحمد آيتي، چاپ ۶، انتشارات موسسه تحقيقات و نشر معارف اهل بيت (ع)

سيد رضي، سال ۱۳۷۹، ترجمه و شرح نهج البلاغه، حكمت ۴۳۶، انتشارات حديث اندیشه، پيش شماره ۲

جمعی از مولفان، ۲۸ بهمن ۱۴۰۲، روانشناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، چاپ یازدهم، انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، صص ۳۵۵-۳۵۶

حکمت شرح ابن ابی الحدید، ۳۰ آبان ۱۳۹۶، حکمت ۴۵۸ نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، انتشارات موسسه تحقیقات و نشر معارف اهل بیت (ع)

رشاد، ۱۳۹۰

سنن ابی داوود، ۱۴۲۰ ه.ق (۱۳۷۸ ش.ه)، چاپ اول، انتشارات دارالحديث، حدیث ۲۹۲۸، ج ۳، ص ۵

آمدی تمیمی (ابوالفتح)، ۱۳۶۰، شرح غررالحکم، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، ج ۴، ص ۱۱۷

آمدی تمیمی (ابوالفتح)، ۱۳۹۲، شرح غررالحکم، ترجمه سید هاشم رسولی محلاتی، چاپ ۱۲، انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ج ۲، ص ۶

صحیح مسلم (مسلم بن حجاج نیشابوری)، ۱۳۹۴، ترجمه خالد ایوبی نیا، چاپ اول، موسسه انتشاراتی حسینی اصل، ج ۱، ص ۸۰

قرآن کریم، آیت ... مکارم شیرازی ناصر (و جمعی از نویسندگان)، ۱۳۷۷، ترجمه و تفسیر نمونه، تهران، چاپ اول، انتشارات دارالکتب الاسلامیه

قرآن کریم، علامه طباطبایی سید محمد حسین، ۱۳۹۲، تفسیر المیزان، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، احزاب، آیه ۷۰

قرآن کریم، علامه طباطبایی سید محمد حسین، ۱۳۹۲، تفسیر المیزان، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، بقره، آیه ۸۳

قرآن کریم، علامه طباطبایی سید محمد حسین، ۱۳۹۲، تفسیر المیزان، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، روم، آیه ۲۱

قرآن کریم، علامه طباطبایی سید محمد حسین، ۱۳۹۲، تفسیر المیزان، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، اسراء، آیه ۲۳

قرآن کریم، علامه طباطبایی سید محمد حسین، ۱۳۹۲، تفسیر المیزان، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، نساء، آیه ۹۵

قرآن کریم، سوره آل عمران، آیه ۱۵۹

قرآن کریم، سوره آل عمران، آیه ۱۳۴

قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۲۳۷

قرآن کریم، سوره تغابن، آیه ۱۴

قرآن کریم، سوره حجرات، آیه ۱۱

قرآن کریم، سوره حشر، آیه ۹

قرآن کریم، سوره لقمان، آیه ۱۴

قرآن کریم، سوره نور، آیه ۱۲

قرآن کریم، سوره توبه، آیه ۱۱۹

امام محمد غزالی طوسی ابو حامد، ۱۳۹۳، کیمیای سعادت، ترجمه خدیو جم حسین، قطع وزیری، ج ۱، صص ۳۰۶-۳۰۲

امام محمد غزالی طوسی ابو حامد، ۱۳۹۳، کیمیای سعادت، ترجمه خدیو جم حسین، قطع وزیری، ج ۲، ص ۲۷

المتقی علی ابن حسام الدین، ۱۴۳۱ (ه.ق)، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، چاپ اول، انتشارات دار احیاء، ح ۵۲۱۷۵

ابن منظور محمد بن مکرم بن علی ابوالفضل جمال الدین، ۱۴۱۶، لسان العرب، چاپ اول، بیروت، انتشارات دارالاحیاء التراث

العربی، ج ۹، ص ۲۹۴

محدث نوری علامه میرزا حسین، ۱۳۹۶، مستدرک الوسائل، چاپ اول، انتشارات آل البيت، ج ۱۰، ص ۳۵۲

محدث نوری علامه میرزا حسین، ۱۳۹۶، مستدرک الوسائل، چاپ اول، انتشارات آل البيت، ج ۳، ص ۲۸۳

مطهری مرتضی، ۱۳۷۰، اصول فلسفه و روش رئالیسم، چاپ هفتم، تهران، انتشارات صدرا

مکارم شیرازی ناصر، ۱۳۷۸، اصول اخلاق اسلامی، چاپ اول، قم، انتشارات بنیاد پژوهش‌های اسلامی

نهج البلاغه، نامه ۳

هادی علی، ۱۳۸۳، مبانی اخلاق اسلامی، چاپ دوم، تهران، نشر معارف